

Jaargang 32
Nummer 2

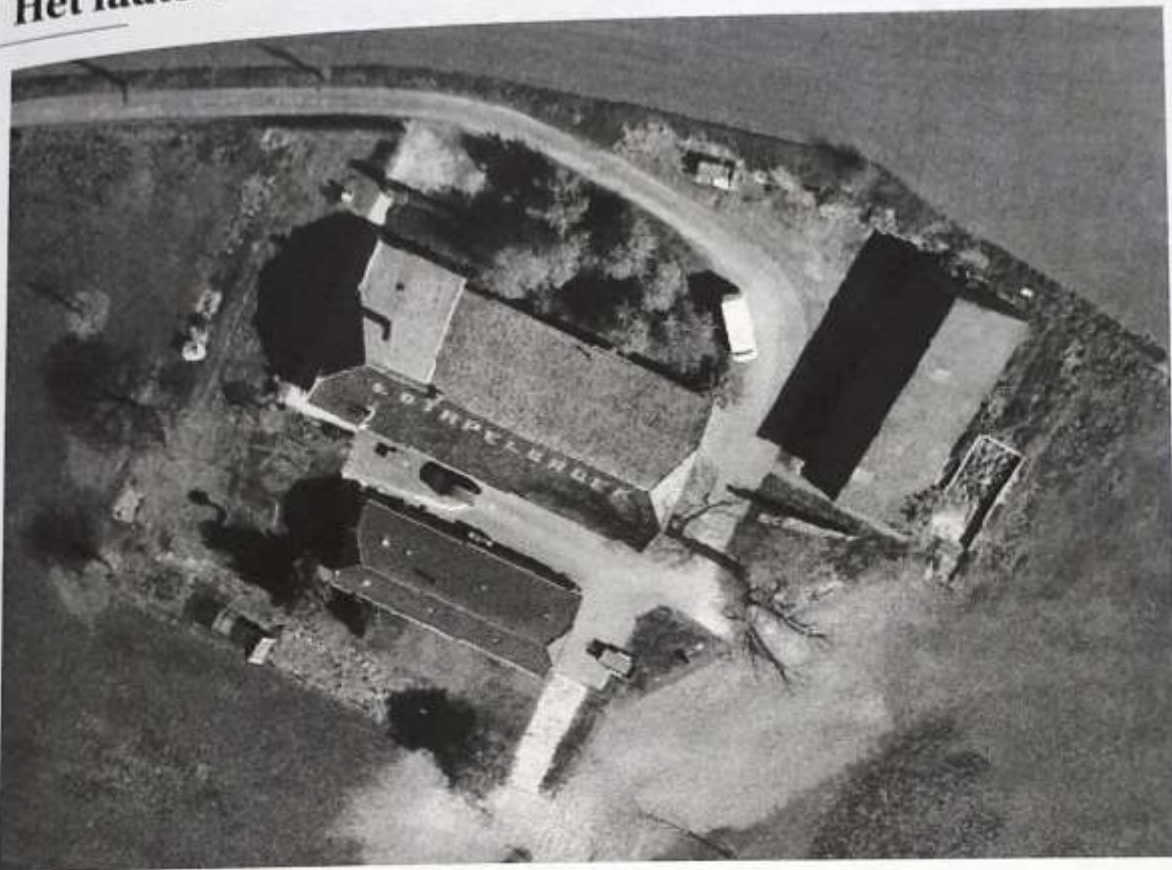
De Olde Kaste
OUDHEIDKUNDIGE VERENIGING
HENGELO GELDERLAND

Inhoudsopgave

Van het Bestuur	pag. 4
Laatste Herenhuis op het Stapelbroek Judith Lettink	pag. 5
Sporen uit het verleden Toon Roelofsen	pag. 9
Namen Eddy Geurtsen	pag. 13
Twee voorvaders met een different Alice Garritsen	pag. 15
Noe brekt mien de Klompe Irma Kroesen en Ben Hiddink	pag. 18
Brommers plietsies en dat soort dinge Harm Waamelink	pag. 24
Toen en Nu	pag. 28

Het laatste herenhuis op Het Stapelbroek

2017 Huidige boerderij 't Stapelbroek op nummer 4. Bron AtlasGelderland.nl

Wie kent niet boerderij 't Stapelbroek' in Varssel, zelfs vanuit de lucht duidelijk herkenbaar aan de met rode dakpannen geschreven naam. Deze boerderij was te bezichtigen tijdens de Open Monumentendagen in 2014. Een informatiebord leert ons dat 'aan de overzijde' van de weg een herenhuis heeft gestaan en dat er connecties moeten zijn geweest met het landbouwinstituut aan de Varsselseweg.

Het oude herenhuis stond op nagenoeg dezelfde plek als waar nu boerderij op Het Stapelbroek 5 staat. Als je de kaarten uit 1810, 1811 en 1832 er op na slaat dan vallen vooral de vijvers op, maar ook de ligging van de oude gebouwen wordt er mooi op weergegeven. Zelfs tegenwoordig is er nog een restant van deze waterpartijen te vinden.

Helaas echter ontbraken tot op heden de kadastrale kaarten uit de periode tussen 1832 en 1881. Wel hadden we de beschikking over de gegevens uit de kadastrale 'legger' waaruit bleek dat circa 1858 het oude huis met de 'landheerskamer' moet zijn afgebroken en dat in diezelfde periode een nieuwe boerderij werd gebouwd op Het Stapelbroek 4. Maar verrassend genoeg bleek uit deze legger dat op die

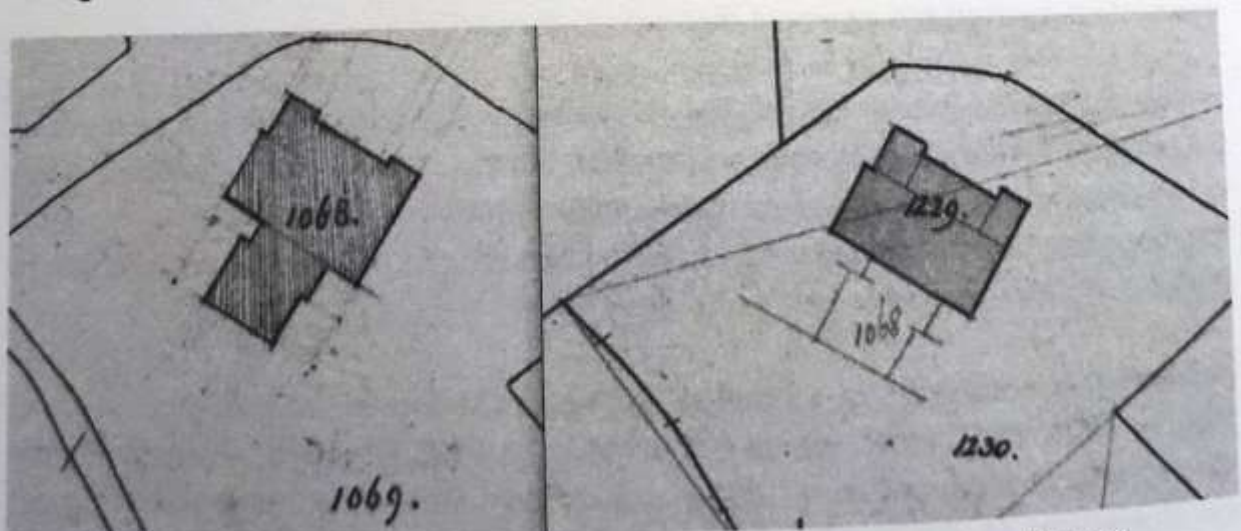

Kaart uit het Maatboek (1810)-Verpondingskaart (1811)-Kadastrale kaart (1832).
Bron Gelders Archief.

nieuwe plek ook weer een landhuis moet zijn verrezen! Doch de precieze plek ervan bleef onduidelijk totdat onderstaande kadastrale hulpkaartjes werden gevonden en waarop te zien is waar dit 170 m² grote herenhuis precies heeft gestaan*.

Het huis blijkt verbonden te zijn geweest met de boerderij en stond op de plek van de huidige schuur, de tekeningen hierna laten dit duidelijk zien.

We weten dat in die tijd sommige (land)huizen met even zoveel gemak weer werden afgebroken als dat ze werden gebouwd of gerenoveerd. Neem bijvoorbeeld het Holtslag in Toldijk, maar ook het kasteel in Bronkhorst was eenzelfde lot beschoren. Blijkbaar leverden de bouwmaterialen meer op dan men kon verdienen met de verhuur van zulke huizen. Dit moet ook zijn gebeurd met 'heerenhuis' Stapelbroek dat in 1858 werd gebouwd en in 1870 al weer werd gesloopt. Verdeeld over twee dagen werden in datzelfde jaar de bouwmaterialen, toen 'perceelen afbraak' genoemd, door Joan Walrave van Houten van het Meenink verkocht middels een veiling waar veel geïnteresseerden op afgekomen waren.

1860 en 1870 Kadastrale hulpkaartjes met links het aangebouwde herenhuis en rechts de situatie na de afbraak ervan twaalf jaar later. Bron Gelders Archief.

In de veilingrapporten valt te lezen om welke materialen het hierbij precies ging: 'steenen, pannen, platen, lijstwerk, een ijzerrek, planken, ramen, marmer, zink, latten, balken, gebindten, sporen, lood, vuren, rommel, ankers, behangsel, een kolom, ribben, een pomp en gootsteen, ijzeren platen, een trap en deuren'. Alles bij elkaar leverde dit f 1.653,- op, een flink bedrag voor die tijd!

Ten tijde van deze veiling woonde de familie Enzerink op de nieuw gebouwde boerderij. De familie had ook op de oude boerderij bij de vijvers gewoond maar was in 1858/'59 vertrokken naar Groot Mentink in Bekveld. Blijkbaar hadden ze plaats moeten maken voor de zoon van landheer Hendrik van Oordt, die eveneens eigenaar van Groot Mentink was.

In 1859 kwam namelijk Hendrik Christiaan van der Houven van Oordt, zoon van bovengenoemde eigenaar, samen met zijn echtgenote Louise Victoire van Houten en het personeel op het nieuwe Stapelbroek wonen. Twee van hun kinderen werden er geboren. Lang bleven ze er echter niet want al in 1862 vertrok het gezin naar Heerde en werd het huis en/of de boerderij betrokken door Agatheus Oosterbaan met zijn familie en personeel. Deze Agatheus -voormalig onderwijzer en gehuwd met Anna Hendrika Langeler- was net als Hendrik Christiaan van der Houven van Oordt verbonden geweest met eerdergenoemd landbouwinstituut.

In de jaren dat Agatheus op het Stapelbroek woonde overleden zowel zijn moeder als zijn zoon en dochter. Met hun enig overgebleven kind verhuisden hij en zijn vrouw weer naar het dorp Hengelo. Dit was in 1867, hetzelfde jaar als waarin de familie Enzerink terugkeerde vanuit Bekveld en als pachters hun intrek namen in de boerderij. Er werd een pachtovereenkomst voor 6 jaar opgesteld, zoals gebruikelijk in die tijd.

In deze overeenkomst stond dat de (13-koppige) familie Enzerink gebruik mocht maken van alle vertrekken met uitzondering van de twee kamers aan de oostzijde van het herenhuis, blijkbaar moesten die, net als in het oude huis, dienst doen als zogenaamde 'landheerskamers' voor de familie Van Oordt.

De 6 pachtjaren werden niet vol gemaakt want al in 1872 zou het landgoed worden geveild en werd bewoner Garrit Enzerink eigenaar van de boerderij met in eerste instantie zo'n 44 hectare grond. Zoals hiervoor beschreven was het met deze boerderij verbonden herenhuis twee jaar eerder al afgebroken. In het bevolkingsregister zien we in de daaropvolgende jaren opvallend veel namen van meiden en knechten staan, wat er op duidt dat er flink ontgonnen werd in dit gebied van bos en heide! Een klus waaraan de daar als 'houtkooper' te boek staande Agatheus Oosterbaan al een begin had gemaakt.

Door de jaren heen werden de verschillende benamingen als 'herenhuis' en 'landheerskamer' afwisselend gebruikt. Afgaand op de kaarten, oude akten en verkoopadvertenties lijkt het er op dat in 1832 bij de oude boerderij sprake is geweest van die zogenaamde landheerskamer, maar daarvoor (en later vanaf 1858) werd gesproken over 'herenhuis'. Die landheerskamer was een verblijf van de eigenaar voor warme zomerdagen, jachtpartijen en markendagen, maar de ruimte zal ongetwijfeld even zo vaak gebruikt zijn om toezicht te kunnen houden op het beheer van zijn eigendommen, denk hierbij ook aan de oogst. Dat deze kamer bij sommige boerderijen op een strategische plek werd 'aangebouwd' zal bij dit laatste zeker geholpen hebben.

Onderstaande tekst is overgenomen uit een advertentie van de Haarlemsche Courant in 1808:

'Te huur, om met 1 mei 1808 te aanvaarden: een aangenaam BUITENGOED, HET STAPELBROEK genaamd, gelegen in den Kwartier van Zutphen, digt bij het dorp Hengel en drie kwartier van de dorpen Vorden en Roderlo, bestaande in een logeabel Heeren Huis, waarin drie beneden- en vier boven-kamers, keuken en kelder, stallinge voor paarden en rijtuigen, twee moestuinen met exquisite vruchtboomen, groote boomgaard, jagt en geëxtendeerde visscherijen, voorts bosschen en laanen, alle met fraaije wandelingen doorsneden, kunnende de moestuinen met Petri 1808 worden aanvaard; te bevragen bij H. Weenink, op de Nieuwstad te Zutphen, mits de brieven franco.'

Vanwege de aanwezigheid van waterpartijen bij het oude herenhuis lijkt daar vooral ook sprake te zijn geweest van gebruik voor recreatieve doeleinden. Maar in de periode van Van Oordt en Oosterbaan leek de nadruk meer te liggen op agrarische ontwikkeling, waarschijnlijk veroorzaakt door de connecties die er waren met het landbouwinstituut en haar directeur Adrianus de Stoppelaar.

Dankzij de kadastrale hulpkaartjes is er een einde gekomen aan de zoektocht van ondergetekende naar waar dat laatste herenhuis Stapelbroek nou toch gestaan kon hebben. Ook al was het vermoeden er al wel, nu weten we zeker dat het heeft vastgezeten aan de boerderij!

(Voor meer informatie over zowel het Stapelbroek als over het Landbouwinstituut, locatie Varsselseweg 23, wordt verwezen naar de website www.oudhengelo.nl rubriek 'Boerderijen')

*met dank aan Gerda Rossel voor de kadastrale hulpkaartjes